

L-Istorja tal-Lingwa Maltija

Storja miktuba fi lsienna u madwarna

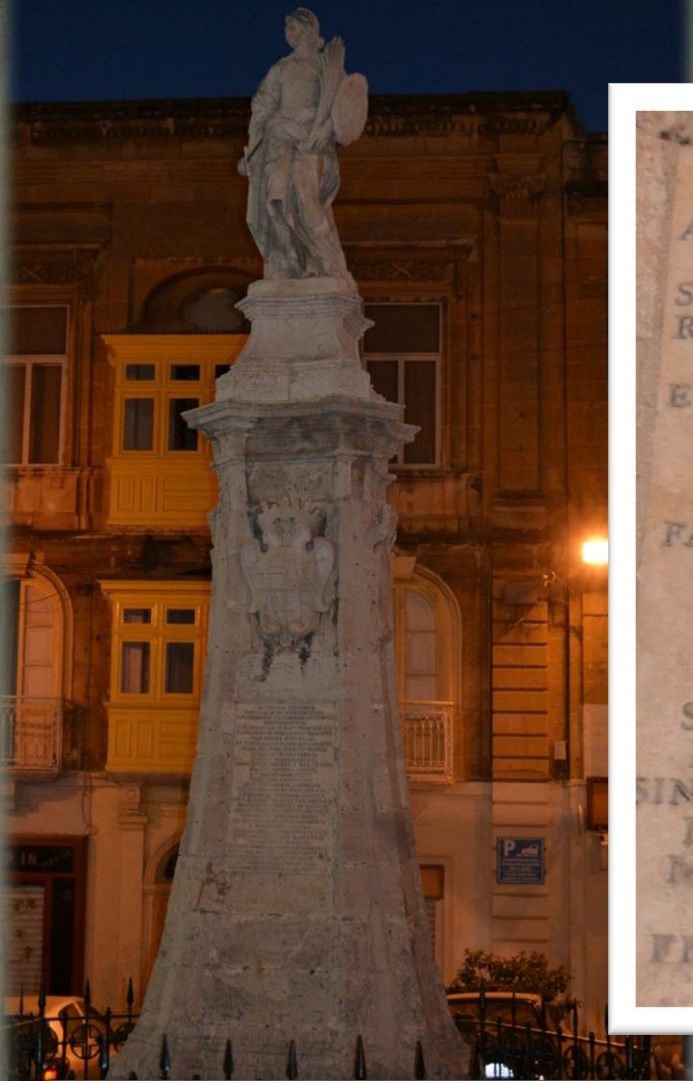
Sa Ann Marie Schembri
Skola St Joseph, Tas-Sliema

Kitbiet bit-Taljan jew bil-Latin

Talb bit-Taljan

COLUMNAM VICTORIÆ
SIMULACRUM SUSTINENTEM
AD PERENNE VICTORIOSÆ CIVITATIS
MONUMENTUM
SUB SER. ET EM. M. M. ET PRINCIPE F. D.
RAIMUNDO DE PERELLOS, ET ROCCAFUL
VEN. PRIORE ROCCELLÆ,
ET SINISCALLO F. D. CAROLO CARAFFA
NOBIL. ET MAG. JURATIS MARCII
D. MARIO TESTAFERRATA
EQUITE TORNEARIO S. R. J.
FABRITIO TESTAFERR. È BAR. CICIANI
IOANNE ANDREA GRECH,
ET FERDINANDO FIOTT,
ERECTAM ANNO 1705.
DEIN VETUSTATE CORROSAM
SER. ET EM. M. M. ET PRINCEPS F. D.
EMMANUEL PINTO-DE FONSECA
SINISCALLIAM TENENTE VEN. BAJUL. F. D.
FRANCISCO XIMENEZ DE TEXADA,
MAGISTRATUM CONSTITUENTIBUS
MAGNIF. ET NOBILIB. JURATIS
FRANCISCO BONICI TESTAFERRATA
È BARONIBUS CULETIA A

Monumenti b'kitbiet bil-Latin

Informazzjoni Storika bl-Ingliż

AUBERGE DE FRANCE

THIS BUILDING FORMED PART OF THE
AUBERGE OF THE FRENCH KNIGHTS OF
THE ORDER IN 1555.

AUBERGE DE CASTILLE ET PORTUGAL

THIS BUILDING FORMED PART OF THE
AUBERGE OF CASTILE AND PORTUGAL
TO WHICH THE SPANISH KNIGHTS
TRANSFERRED IN 1555.

Informazzjoni Storika Bilingwi

L-Armerija tal-Kavallieri

L-armerija x'aktarx li nbriet fi żmien il-Gran Mastru La Sengle (1553-1557). L-ewwel pjann inbena wara, fl-1636. Barra li ntuża bħala mahżen għall-armi ta' l-Ordni, fi żmien l-Ingliżi serva wkoll bħala sptar u aktar tard bħala kwartieri tas-soldati.

The Knights Armoury

The Armoury was probably built during the time of the Grand Master La Sengle (1553-1557). The first floor was built later, in 1636. Besides being a store for the Order's weapons, during the British period it served also as a hospital and later as a soldiers' quarters.

Informazzjoni Storika Bilingwi

DAN IL-KURĊIFISS JURI L-POST FEJN
KIENT TINGHATA L-FORKA FI ZMIEN
L-ORDNI TA' SAN ĠWANN,
FIS-SEKLU 16.

THIS STONE CRUCIFIX MARKS THE 16th.
CENTURY SITE OF PUBLIC EXECUTIONS
HELD AT THE TIME OF THE
ORDER OF St. JOHN.

Tifkiriet bil-Malti

Inbighu bil-Malti

TAL-PETUT
PRODOTT LOKALI FRISK

HANUT
TAL-
LAHAM

...u l-Malti antik!

CHAZ ZEIT

MONS.ARC.ISKOF
DOM M.CARUANA O.S.B.
B'DECR.15 NOV.1921
JATI 100 JUM IND.
LIL MIN ICHEID
KUDDIEM DIN IXXB'JA
AVE MARIA

MONS.ARC.ISKOF
DOM M.CARUANA O.S.B.
B'DECR.15 NOV.1921
JATI 100 JUM IND.
LIL MIN ICHEID
KUDDIEM DIN IXXB'JA
AVE MARIA

Harsa ħafifa lura...

• Il-baži soda u wiesgħa tal-lingwa tagħna hija dik **Semitika**, jiġifieri ġejja minn djalett tal-Għarbi. L-Għarab ħakmu lil Malta fis-sena 870 QK u sa dak iż-żmien ma kellna ebda kitba li turi x'lingwa kellhom il-Maltin.

L-Element Semitiku llum

- L-Għarab daħħlu fil-Malti li nafu llum il-baži grammatikali, ħafna nomi u verbi komuni, in-numri u l-kuluri bażiċi.
- L-Għarbi jimxi bis-sistema tal-**għerq** u din għadha magħna sal-lum.
- Għadna nużaw ittri Għarab, għalkemm tilfu l-ħoss u anki l-mod kif jinkitbu, bħall-GH u l-H.

L-Element Rumanz

- It-tieni element qawwi li ħalla impatt fuq il-lingwa Maltija kien **l-element Rumanz** li fih hemm imħallta l-Isqalli u t-Taljan.
- Malta kellha influwenza qawwija min-naħa tal-Italja kemm minħabba l-kuntatt mill-qrib ma' Sqallija, kif ukoll minħabba l-Kavallieri ta' San Ġwann li damu jaħkmu lil Malta għal ħafna snin.

L-Influwenza Rumanza, mit-Taljan biss?

Minn fejn taħsbu li ġejjin dan il-kliem?

balla

qattus

qanpiena

xlokk

ċar

bata

Kliem li ġej mill-Isqalli

balla

palla

qattus

cattus

qanpiena

campiena

xlokk

sciloccu

ċar

ciarù

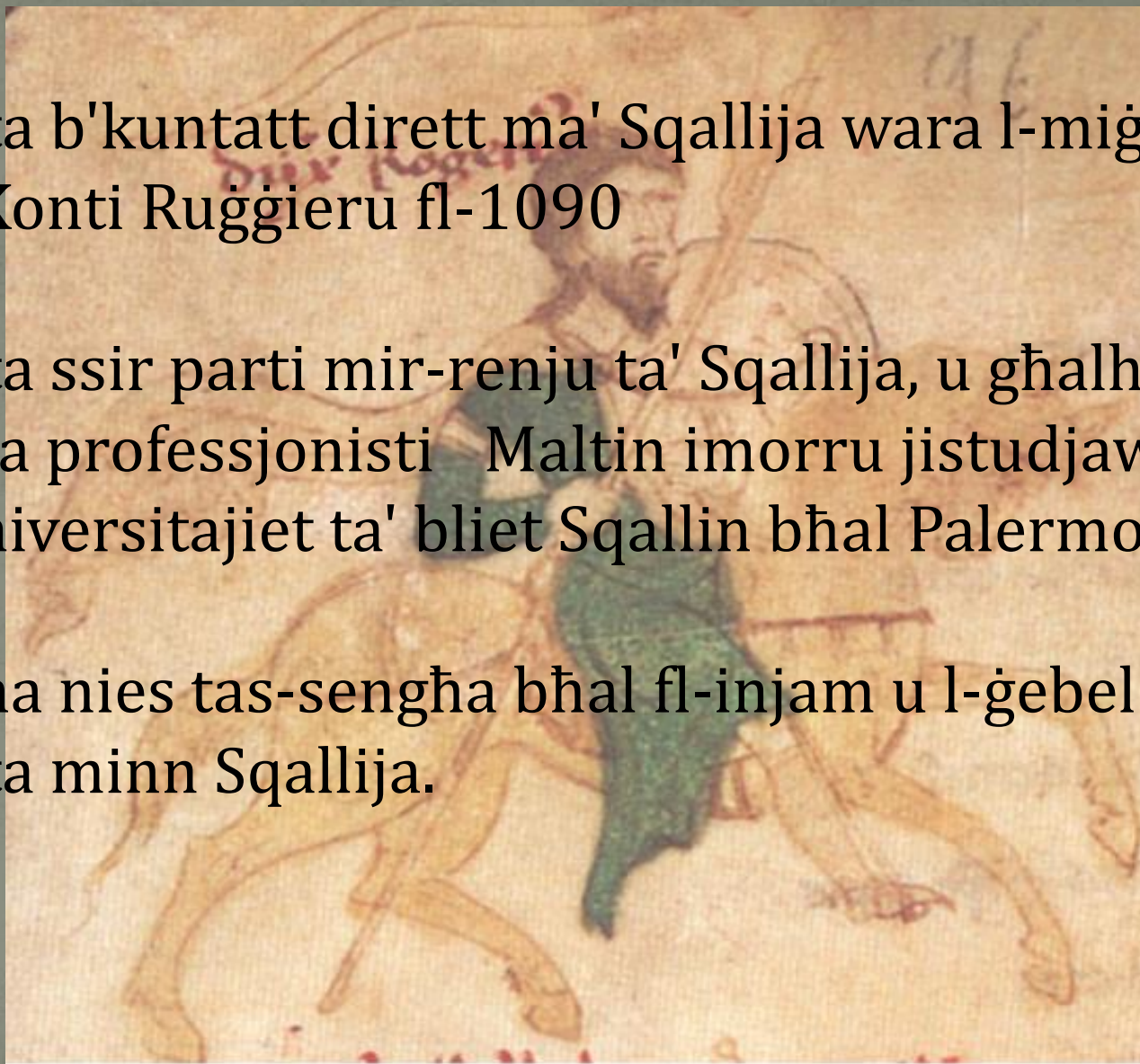
bata

patire

Siciliana di natura!

- Malta b'kuntatt dirett ma' Sqallija wara l-migġja tal-Konti Rugġieru fl-1090
- Malta ssir parti mir-renju ta' Sqallija, u għalhekk bosta professjonisti Maltin imorru jistudjaw fl-universitajiet ta' bliet Sqallin bħal Palermo.
- Hafna nies tas-sengħa bħal fl-injam u l-ġebel jiġu Malta minn Sqallija.

- Kitbiet dwar Malta u l-Maltin f'atti notarili. In-nutara kienu jiktbu bl-Isqalli u jinkludu kliem bil-Malti.
- Malta tibda tingħata lil sidien fewdali differenti, fosthom Sqallin u aktar tard Spanjoli.
- Il-Malti jibda jinqata' bil-mod il-mod mill-influwenza Semitika u jibda jdaħħal fih ħafna kliem ġdid li jgħix ma' ta' qablu mingħajr problemi.

Il-Malti taħt il-Kavallieri ta' San Ġwann

fortizza u ċentru ta' kummerċ

ċentru ta' arti u
nies letterati

taħlit ta' nies b'kulturi
differenti

port u belt kapitali
importanti
ħafna

Il-Malti kiber u twessa' biex fih idafhal ideat godda li kienu gejjin mit-Taljan u għalhekk ma mietx.

Il-qassis, it-tabib, in-nutar, u l-avukat kienu jitkellmu mal-poplu u speċjalment mal-klijenti tagħhom, u jekk għall-ewwel dawn ma kinux jifhmu kollox, bil-mod il-mod kienu jidraw jużaw kliem komuni bħal purċissjoni, medicina, ingwent, magistrat u sentenza. Dak li jolqtu kulhadd jitgħallmu u għalhekk nistgħu ngħidu li kieku t-Taljan kien iservi biss għall-poeziji u r-rakkonti kieku qatt ma kien jinfirx bil-mod li tlaqqam fuq l-element semitku. Jekk infirx mal-poplu dan gara biss għax kien utli fil-prattika u b'mod konkret...

Il-Malti- Elf Sena ta' Storja, ta' Joseph M. Brincat

L-Element Ingliz

•Fl-1800 Malta saret kolonja Ingliza izda l-influwenza tal-Ingliz damet ma qabdet. Wara t-Tieni Gwerra Dinjija, il-Maltin saru eqreb tal-ħakkiema tagħhom għax kienu qed jiddefenu lil Malta flimkien. Minn hemm beda taħlit lingwistiku li għadu sejjer sal-lum.

•Hekk il-Malti daħħal it-tielet element, dak Ingliz u li minnu għadu jdaħħal hafna kliem.

Taljan jew Ingliz?

Il-Kwistjoni tal-Lingwa

- Hakma twila li mhux mill-ewwel ħalliet impatt lingwistiku imma li magħha ġabet bosta taqlib soċjali u politiku.
- Żewġ affarijiet kienu jagħzlu lill-Maltin mill-ħakkiema tagħhom: ir-religjon u l-kultura Taljana.
- Bdiet **il-Kwistjoni tal-Lingwa** bejn l-Ingliz u t-Taljan li damet sejra 121 sena. Din kienet ġlieda bejn l-Ingliz li jfisser il-ġdid, il-ħakkiem, u t-Taljan li jfisser dak li hu lokali u l-Knisja.

Il-Malti waqt il-Kwistjoni tal-Lingwa

- Ftit kienu qed jaghtu kas tal-Malti, li ma kienx jitqies bħala lingwa, iżda bħala djalett tal-Għarbi u li m'għandu jkollu ebda prestigju.

- Ir-rebħa tal-Malti fuq it-Taljan u l-Ingliz seħħet hekk kif twieldu l-partiti politiċi li bdew jiggiellu l-kolonjalizmu. Biex il-messagg tal-partiti jasal kellu jkun bilfors bil-Malti għax il-maġġoranza tal-poplu bil-Malti biss kien jifhem.

Il-bżonn tal-Ingliż

- L-Ingliż beda jiggwadanja s-saħħa għax 'sar indispensabbli għal min ried joħroġ mill-ħajja tal-għelieqi': obbligatorju għall-impjeg mal-armata, mal-flotta navali, fiċ-ċivili, fit-Tarzna, mal-pulizija, fil-ħwienet, fuq il-vapuri, xogħol ta' sefturi u għal dawk li riedu jemigraw.

Il-Malti u l-Ingliż illum

- Aħna illum pajjiż bilingwi.
- Il-Malti qed jissahhaħ dejjem iżjed, imut meta nagħzlu l-kelma barranija minflok dik Maltija.
- L-influss ta' kliem u verbi mill-Ingliż fil-Malti juri kemm il-lingwa tagħna hija ħajja u kemm qed taggorna maż-żminijiet.

